

Александар Б. Недељковић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за англистику

ОСВРТ НА ЈЕДИНУ НАУЧНОФАНТАСТИЧНУ ПРИЧУ ИВЕ АНДРИЋА

Иво Андрић је написао само једну научнофантастичну причу, „Дедин дневник”. Нема у њој ванземаљаца, путовања у свемир, робота итд., па ипак, та прича, о утопијској комунистичкој будућности Југославије, испуњава критеријуме да се може оправдано и поуздано назвати научном фантастиком. Наш циљ је био да је проучимо и упоредимо са још две Андрићеве футурски оријентисане приче, које, међутим, нису СФ: једна је „Сјеме из Калифорније”, која сатирично упозорава да не треба некритички очекивати чудесне резултате од нових проналазака из далеког света, а друга је „Електробих”, која одушевљено и наивно-пропагандистички приказује како се изнад дојучерашње касабе у Босни и Херцеговини сада уздиже електрична светлосна реклама и блиста у ноћи, као знак новог, долазећег времена. Суштински ове три приче сачињавају једну целину – то су три Андрићева погледа према будућности. Међутим изгледа да је он сматрао да су све три наивне и слабе. Ми закључујемо да су књижевно скромне, али ипак важне.

Кључне речи: Иво Андрић, прича „Дедин дневник”, научна фантастика, утопија

Мало је познато, и ретко се помиње, да је Иво Андрић написао, после Другог светског рата, и једну научнофантастичну причу, „Дедин дневник”; неки проучаваоци је можда и нису препознали као припадајућу том, *science fiction*, жанру.

Захваљујемо се колегиници Тијани Тропин, из београдског Института за књижевност и уметност, која нам је недавно скренула пажњу на ову Андрићеву кратку причу. Она је ову причу пронашла, у смислу да је идентификовала СФ елементе у њој и скренула пажњу СФ фандому на то, почетком јесени 2016. (Tropin 2016).

Али не треба очекивати да ћете ову причу наћи у некој колекцији Андрићевих одабраних, најбољих прича; ми смо је прочитали у једној књизи у издању београдског Завода за уџбенике, са насловом *Сабране приповешке*, где је учињен напор да у један том стану баш све приповетке, њих преко 130, које је Андрић икада објавио; ову колекцију је приредила Жанета Ђукић Перишић. Завод за уџбенике је велика државна фирма која може себи да дозволи да буде мецена за овакве (често оправдане, и похвалне) подухвате академског карактера, у овом случају – ака-

1 srpsko_dnf@yahoo.com

демског комплетизма; књига је, узгред речено, штампана на врло танкој хартији тако да се прилично прозире текст штампан са супротне стране, и има чак 657 страница врло ситног и збијеног текста са екстремно узаним маргинама од неких десетак милиметара са сваке стране. Да не би били енормно дугачки редови текста, односно да би ико могао погледом да пронађе који ред је следећи, текст је у целој књизи подељен на два усправна ступца, између којих је остављен размак од 5 милиметара. И гле, та едиција се зове „Један том” што нас наводи на помисао да су уредници морали да сабију све, баш све Андрићеве приче у један том, али, не претерано дебео. И успели су. Задатак обављен.

На почетку књиге, у садржају, наведена је за сваку причу година првог издања, па тако сазнајемо да је прича „Дедин дневник” први пут објављена 1948. године, дакле у новој држави, у Титовој комунистичкој Југославији.

Али радња кратке приче „Дедин дневник” (Andrić 2012a: 351–353) дешава се – то сазнајемо већ у првој реченици – двадесетог октобра 1994. године! То је, дакле, 46 година у будућности, у односу на време објављивања приче.

У великој палати Института хемије за исхрану (ХЕЗИС), у Макишу, седела су после подне 20. октобра 1994. године три млада инжењера разговарајући. После ручка они су се повукли из трпезарије у собу најстаријег од њих тројице, Марка (...) Широки прозор инжењерове собе гледао је на пространи парк Института, који је на овом некад пустом и мочварном макишком земљишту израстао за четрдесет година тако лепо, да је постао понос овог новог београдског рејона, један од најлепших паркова града. (...) Та три друга, добри радници и велики весељаци, звали су се Марко, Жарко и Јован. (...)

Марко је човек од књиге и маште. (...) Сва тројица су деца срећног поколења које је угледало свет у току четврте Петолетке. (...)

– Ја сам одређен – говорио је Марко – да присуствујем данас прослави 20. октобра у Централни синдиката. Прославља се, знате, педесетогодишњица дана када је наша војска заједно са Црвеном армијом ушла у Београд, из кога је после шестодневне борбе истерала немачке фашисте (Andrić 2012a: 351).²

О тој последњој реченици, тако декларативној и театралној, у цитираном одломку, морамо рећи следеће: у студијама научне фантастике, добро је позната та грешка, кад протагонисти СФ приче, у будућности, причају једни другима ствари које свакако сви они већ добро знају, само да би писац на тај начин постигао експозицију тј. да би се чуо новум. У СФ жанру, то је давно „проваљено” и сматра се за наивно; на енглеском се то понекад помиње као “talking at each other the things they

2 Узгред, овде је Андрићу промакла, можда непажњом, историјска нетачност: наша војска, и Краснаја армада, ушли су у Београд око 12. октобра 1944, а фашисти су истерани двадесетог октобра (али су за собом оставили своје скривене диверзантско-терористичке групе); прослављамо, и сада, дан кад су истерани, а не дан кад је битка почела. А тек 22. октобра су отерани из Земуна, и из Панчева, тако далеко да више нису могли артиљеријом да добаце у улице Београда (Wikipedia: Beogradska operacija).

already know”.³ Али, сигурни смо да је Андрић знао да је то наивно, и да је више у шали, него за озбиљно, употребио такав дијалог, јер, дијалог се наставља тако што Дарко каже: „Де, знамо сви толико историју”, чиме указује на беспотребност Маркове реченице о ономе што је било „последњих шестодневних борби” итд.

Затим сазнајемо да је Марков деда Петар оставио једну бележницу, која му је била дневник, где је, као цивил, очевидац, описао дане те велике битке, и нарочито прве сате у центру града непосредно после истеривања фашиста преко Саве. На крају Марко одлучује да, из респекта према херојима ослобођења Београда, боље проучи те давне, ратне дане, дане београдског октобра 1944.

Прича „Дедин дневник” припада СФ жанру, јер поштује научни начин мишљења и научни поглед на свет, а дешава се у будућности, око пола века после времена кад је писана и објављена, и садржи новум – много бољи живот човечанства, у понечему утопијски добар. Дешава се у Београду улепшаном и боље изграђеном, животни стандард је непоредиво бољи него 1948, дакле – просперитет је завладао, и то су у овој причи свакако битни елементи научне фантастике. Да ли јесте, или није СФ? Јесте; ова прича испуњава потребне критеријуме, мада у врло скромној мери, минимално; само мало преко црте; али, јесте прешла преко те црте, испуњава их, то сасвим сигурно јесте СФ прича. Пласирала се у жанр научне фантастике. Приказује измењен свет у будућности, а остаје сасвим при научном погледу на свет (мада нема научних новума; али има футурских новума), према томе то је СФ.

Основна идеја приче свакако јесте за поштовање: имамо фотографије и многобројне податке и сведочанства учесника, имамо ми и без Иве Андрића поприлично јасну представу како је изгледала та битка (не и једина, у историји) за ослобођење Београда; како је било кад је преживели народ Београда почео да излази из подрума својих кућа, довикујући се речима „Наши! наши! Руси! Руси! наши!!!”, док су догоревали уништени тенкови по улицама, и још се помало димиле рупе од граната на појединим зидовима зграда, и док су на многим местима још лежали лешеве војника и цивила, несклоњени, или су сахрањивани у парковима. Излазило се 20. октобра на улице иако су нацисти још успевали да заврљаче понеку топовску гранату, или минобацачку мину, преко воде, из Земуна (који је дан-два пре тога још увек био део Независне Државе Хрватске), у Београд. Људи су излазили ризикујући да погину.

Требало је одмах и исхранити народ, јер хране није било, али су зато реком (Дунавом, узводно) убрзо стигли руски шлепови натоварени цаковима кукурузног крупног брашна, па је нова власт хитно правила спискове и делила то брашно, сваком грађанину Београда, свеједно ко-

3 Ова наративна стратегија позната је и под шаловим називом “As you know, Bob...”, за шта постоји чак и скраћеница (енглеска, латиницом) АУКВ, или, нешто опширније, “Tell me, professor (about this marvelous invention we all use every day and have no reason to be talking about except to inform the audience)” (Видети: Internet, o ekspoziciji već poznatog).

лико старом или младом, по 150 грама дневно, тек колико да се остане жив; па, скувај, ако имаш на чему, и ако можеш да прибавиш воду; такви су то дани били. И у првим годинама после рата била је страшна беда, за већину грађана Србије. У том контексту треба схватити Андрићеве назнаке, у причи, да протагонисти могу весело да ручају; да им то није никакав проблем, него нешто нормално; они, са смехом и шалом, лежерно, ручају! они *имају довољно хране!*

Можда је неки читалац склон данас да ово превиди, или да мисли да је наивно и смешно, али, да сте проживели годину 1944. у Београду, не би вам било смешно, нимало. Био је Андрић тада ту, он је тај „деда”, штавише он је записао и објавио у једном дечјем листу своје утиске о томе; објавио их је 1946. године, а тада је то и било политички лако, јер је сукоб са информбироом био још далеко; тај његов чланак се недавно нашао и на Интернету (Ђурић 2013). Ту је наведено да је тај Андрићев чланак првобитно објављен у југословенском дечјем листу „Пионири”, у октобру 1946. године, на стр. 8–9. Сличан Андрићев текст, не исти, него преточен у књижевну причу, дакле прерађен у белетристику, са насловом „Тај дан”, унела је Жанета Ђукић Перишић у *Сабране приповешке* (Ђукић-Перишић 2012: 253–255).

Али, опет, јесте наивно, и пропагандистички, то што јунаци приче „Дедин дневник” раде управо у институту који се бави научним истраживањем у вези са производњом *хране*; баш хране; а и зове се Хезис, то би ваљда била скраћеница од речи хемија-за-исхрану, дакле хе-з-ис;⁴ тиме је писац наговестио да нове државне власти вредно и научно раде на томе да народ има шта да једе, дакле, испуњавају основни услов за опстанак и благостање.⁵ Испуњавају главни народни сан.

4 У тржишној, капиталистичкој економији, приватни власници дају својим фирмама назив према свом презимену, или смисле назив који би могао бити популаран на тржишту, и слично; међутим комунисти у Русији, тачније у СССР (дакле и у Белорусији, Украјини...) после доласка на власт смишљали су за државна привредна предузећа свакојаке описне називе, често дугачке и рогобатне, који су препричавали шта та фирма треба да ради, типа „Машприборинторг”, „Технопромекспорт”, а у Титовој Југославији било је познато по смешном називу предузеће за трговину дрветом „Тргодрво” (а то нам је било смешно јер је звучало као да је неко „тргнуо”, потегло, да неком дрвеном цепаницом или мотком тресне некога, дакле тргнуо дрво). Па, тако гледано, Андрићев замишљени „Хезис” још је и добар.

5 Подсетимо се, у народним утопијама у антици и средњем веку, земља среће, Дембелија итд. је замишљана пре свега као место где сваког дана има пуно одличне хране при руци, па се остварује сан снова – може се јести, јести... до миле воље, а то је и данас сан за барем милијарду људи, у овом нашем стварном свету. Знамо из личног искуства да је обиље хране било далеки сан и за многе грађане Титове Југославије, одмах после рата; знамо, јер аутор овог рада умало није умро од глади и болести, као мало дете, око године 1952–1953; болест је пребродио захваљујући пеницилину, који је тада већ постојао; а глад је некако преживео захваљујући српском сељачком кукурузу, али и иностраним пакетима хуманитарне помоћи. Српски народ још увек памти, али полако и заборавља, тадашњу хуманитарну помоћ са Запада, за много кога спасоносну, на пример, оне велике америчке конзерве са бутером од кикирикија (имамо сачувану једну своју, празну...), јајима у праху („Труманова јаја”) итд. Дакле, кад је Андрић 1948. године у причи „Дедин дневник” толико инсистирао на обиљу

Које власти? Нигде се у причи експлицитно не помињу ни Тито, ни Партија, нити Маркс, Енгелс, Лењин, Стаљин, комунизам, ништа од тога; али се помиње „четврта Петолетка”, а тај принцип развоја државне, комунистичке привреде у планским етапама од по пет година био је карактеристичан за Совјетски Савез (СССР) током дугог низа година, али и за Титову Југославију у њеним првим годинама. Ако се каже да су срећне оне генерације које су рођене у време „четврте Петолетке” (Andrić 2012a: 351), то је чврста и несумњива назнака, унета не случајно, него итекако намерно, да ће (након што је од приватника скоро све одузето, национализацијом) Титова државна привреда, комунистичка, функционисати барем двадесет година успешно.

Не смемо мислити да је Андрић био политички наиван, он је пре рата, у Краљевини Југославији, био вршилац дужности начелника Политичког одељења Министарства унутрашњих послова (!). Био је и заменик министра иностраних послова у влади Милана Стојадиновића, а уочи рата постао је амбасадор у Берлину и предао акредитиве лично Адолфу Хитлеру. У пролеће 1941. присуствовао је потписивању Тројног пакта. Био је он итекако искусан политичар, а био је и редовни члан Српске краљевске академије, која је 1947. преименована у Српску академију наука и уметности – САНУ.

Има и одеће, у изобиљу, за сав народ! постоји „Централа за текстил”! (ibid: 352). Само по себи је јасно, да је то државна установа, у совјетском стилу, под контролом Партије. Али није навео Андрић да ли се текстил дели грађанима административним путем, на основу државних штампаних купона, тикета (говорили смо то тада: „на тачкице”) или је у слободној продаји.

Али заправо се ни за Марков ручак, и стан, не помиње да ли су коштали нешто, мало или много, или се стан и храна додељују младоме научнику бесплатно, као што би могло бити у правом комунизму, или, у (америчкој, започетој неких осамнаест година касније, године 1966) телевизијској и филмској СФ серији „Звездане стазе”. На излазу из Маркове стамбене зграде је „широко мраморно степениште” (ibid, 353).

За „мали аутомобил марке Триглав” (?) се на самом крају приче каже да је „њихов” као да је у некаквом заједничком власништву баш те тројице младих другара, или (много вероватније) као да је у државном власништву али стављен њима на располагање (а вози га млади Дарко, па је то можда ипак његов аутомобил, а „њихов” само у смислу да се они њиме возе) али се јако наглашава да је скроман и јефтин (ibid). Дакле, они нису богати, нису буржуји, али зграда, за коју се може претпоставити да је у државном власништву, богато је опремљена (широко мраморно степениште); ту постоји добро одмерена комунистичка, идеолошки мотивисана пропорција: приватна имовина мора остати скромна, а државна, колективна имовина може бити и раскошна. То су, дакле,

хране у будућности, то је, ван сваке сумње, у контексту тадашње реалности, био елемент класичне утопије, елемент фантастике.

одреднице материјалног стања у коме ће живети пролетери на власти, живеће одлично, али неће постати богаташи, неће имати неко велико обиље приватне имовине.

Наивно-пропагандистичко је инсистирање, у причи „Дедин дневник”, на идеји да ће у тој бољој будућности, после неколико петолетки, бити такво изобиље одличних, великих станова, за сваког, да ће и сам појам „гарсоњера” ишчезнути и бити заборављен (ibid, 351). Ово, ако је Андрић озбиљно то мислио, јесте наивна и слаба научна фантастика, а ако Андрић није озбиљно то мислио, него је намерно претеривао, онда је то интересантна скривена СФ жаока пародије и ироније против комунистичких утопијских, прегрејаних обећања о њиховом пролетерском рају и политички-црвеном изобиљу; јер, реално, не би реч „гарсоњера” могла бити у Београду заборављена за само пола века, нити би све београдске гарсоњере биле срушене, а осим тога, студенти и самци, и они који само привремено станују у неком граду, итд. понекад и не желе да изнајме велики стан, него баш мали, и то не мора бити само из разлога уштеде на кирији, него и из разних других разлога.

Да ли су Марко и његова два другара инжењери или научници? Рекло би се, оба; инжењери су, али раде у научном институту.

„Електробих” и „Сјеме из Калифорније”

У поменутој збирци *Сабране приповећке*, у поговору, који има наслов „Један поглед на Андрићев приповедачки опус” и поднаслов „Мајстор српске приповећке” (Andrić 2012a: стр. 649–657), Жанета Ђукић Перишић каже о овој и још две Андрићеве кратке приче, следеће:

Оцигледно свестан извесне уметничке неубедљивости и идеолошке тенденциозности приповедача „Електробих” и „Сјеме из Калифорније” Андрић их није уврстио у *Нове приповећке*. У договору са писцем, те приче (као и „Дедин дневник”) приређивачи су изоставили и из првог издања *Сабраних дела* у десет томова. Ми смо их, међутим, уврстили (...) и поред чињенице да су писане с тезом и да не досежу врхове Андрићевог приповедачког дела, ипак показују извесне константе Андрићеве уметности, прате основне координате пишчеве поетике и остају у добрим оквирима његовог приповедачког поступка (ibid, 655).

Другим речима, утисак је да су ове три приче унете само да – не би биле изостављене! (Ако смемо тако казати.)

Али у својој фусноти 2 у том поговору Жанета Ђукић Перишић напомиње да се Андрић тих прича, ипак, није ни одрекао (ibid).

У причи, још краћој, „Електробих” (стр. 302–303; први пут објављена 1948. године; тај наслов означава државно предузеће за електродистрибуцију у БиХ, Босни и Херцеговини, у Титовој Југославији; дакле то је заправо Електро-БиХ), Иво Андрић показује свест о будућности, и интересовање за будућност, што стотинама српских писаца сасвим недостаје; наиме, у првом пасусу он каже, о једној градској светлосној рекла-

ми чија слова (латинична) се пале једно по једно, док не дају целу реч ЕЛЕКТРОВИИ, па се онда сва одједном угасе, па опет из почетка, и тако целу ноћ реклама функционише: „...у њеним огњеним словима видим понеку слику из заборављене прошлости или из још неостварене будућности” (стр. 302). Прича је нескривена ода електрификацији и доласку прогреса и нове технологије. Већ и само помињање још неостварене будућности јесте један СФ елемент, али, не довољан (ни приближно) да бисмо ту причу сврстали у научну фантастику (Andrić 2012b). Главнину ове приче ипак чини реминисценција, о временима кад је протагониста био дете од шест година, у забаченом селу где није било електричне струје, и кад је у село стигла млада учитељица Мира, која се плашила мрака и ноћи. Али није мрак био само одсуство светлости; „народ је мрачан, повучен и убог” (ibid, 303).

Сатирична и реалистичка је врло кратка прича „Сјеме из Калифорније” (стр. 370–372, први пут објављена такође 1948. године), о разочарању у некој босанској касаби кад се показало да пасуљ из Калифорније засађен код њих неће дати неки огроман род (као што су се понадали). Нема СФ и футурске елементе, али јесте окренута надама о прогресу, макар и узалудним. Могао је нешто слично написати тада и Бранко Ћопић, не би нас изненадило, то је отприлике тај тип хумора, само још недостаје Николетина Бурсаћ (Andrić 2012c).

Шта је још одсујно и присујно у причи „Дедин дневник”

Треба јасно запазити и чега у причи „Дедин дневник” нема: нема религије. Заправо ниједна од те три приче није антирелигиозна, ниједна не напада религију, али, напротив, оне не садрже религију, оне су скоро сасвим атеистичне (са малим изузетком у „Сјемени из Калифорније”). То је одраз комунистичког друштва у коме су настале, али, чини нам се да је то и природни део Андрићевог гледања на будућност света. Један аспект тога је одсуство узречица у којима би се помињао бог; то је једна упадљива тишина, за онога ко лично памти како је народ стварно говорио у тим послератним годинама.

Аутор ових редова то памти, јер је, лично, као дете, слушао то, небројено много пута. Узречице са помињањем Бога су, код народа, у раним годинама Титове владавине, биле још увек врло честе, и махинално су се убацивале у говор, сећамо се јасно тога, на пример: забога, побогу, богами, о Боже (многе српске сељанке су то говориле скраћено, али двапут, једним посебним кукавним нагласком, „о-Бож, о-Боож”), тако ми Бога, за име Бога, Бог би знао, Бог ће га знати, не-д’о-Бог, отишао Богу на истину, и, (настрадали смо) као да смо се на Бога гађали камењем, итд. Андрић је, партијски ревносно и атеистично (он се 1954. учланио у Комунистичку партију, па је онда добио подршку да крене ка Нобеловој награди), свој текст потпуно очистио од свега тога, осим у причи „Сјеме из Калифорније”, где се на два места у дијалозима разочараног и гневног

народа у касабима ипак појављују такве узречице, али, укупно само две („богама” на стр. 371 и „ако ко бога зна” на стр. 372).

Нема у овим причама ни еротике, али, у причи „Дедин дневник”, пред крај, каже се да

Дарко мора у Панчево код своје веренице Јелисавете Петров која ради у тамошњој фабрици свиле као инжењер и са којом ће склопити брак крајем овог месеца. Због тих честих одлазака у Панчево другови га стално задиркују.

– Не знам како другарица Јелисавета преде своју свилу у фабрици, али да је твоје конце похватала и уредила, то је јасно – каже Жарко кроз смех (...)
(Andrić 2012a: 352).

То је еротска алузија, хоће се навестити да он одлази код ње можда ради секса, али пошто она држи све под контролом, и пошто су верени и ускоро ће се венчати, онда, у складу са комунистичким пролетерским моралом, у томе нема ничег много лошег, штавише дозвољене су, ето (али, само ако долазе од пријатеља, и ако нису вулгарне) веселе пошалице, али, ипак, само на рачун мушкарца; не на рачун веренице, која се мора третирати са пуним респектом. На енглеском би се та врста ствари звала: *hint*. У неким много ранијим временима, српски народ је, нарочито на селу, имао на располагању и много експлицитније еротске пошалице, и многобројне песмице типа „бећарац”. У том погледу, прича „Дедин дневник” остаје грађански пристојна, прихватљива чак и ако се пласира као дечја књижевност.

Интересантна је подела родних улога: иако су и Марко и његова вереница инжењери, он, ипак, ради у научном институту, дакле вероватно је нешто као научник, а она ради у фабрици (то се некад звало: погонски инжењер), дакле она је изнад статуса раднице, али није научница. Он станује у Београду, главном граду, а она у Панчеву. Њена област је изразито, традиционално женска: свила, претпостављамо за фину одећу. И, он одлази често код ње, а не она код њега. Марко је наша дедин дневник, она не; то интелектуално достигнуће остварио је мушкарац. Од пет главних ликова у причи, четворица су мушкарци (тројица младих инжењера у тој будућности, и, деда), а само један лик, Јелисавета, је жена. Она је дипломирала, запослена је, еманципована, равноправна, па ипак она прихвата целу класичну моралну поставку пристојног и нормалног грађанског друштва и породице, са тиме Андрић није ни покушао да направи неки футурски морални експеримент.

У причи се прећутно, али јасно, веома оптимистички имплицира да у Југославији никаквих других ратова, након Другог светског рата, није било, и да је држава Југославија у години 1994. стабилна и мирна; никакви слободни избори се не помињу, али се и не каже да их нема; то је нешто као соцреализам, пројектован у будућност, што је било карактеристично и за совјетску научну фантастику. По том политичком питању, шта ће са Југославијом бити, стварност је ужасно демантовала Андрића:

у пролеће 1980. године наш диктатор, 88 година стар, лежао је на смрти, без леве ноге, већ увелико прожет гангреном, а још увек је био шеф државе, Партије и армије – оставку дао није; и умро је на власти (!); а онда, десетак година касније, кад су неке републике смениле своје комунисте и прешле на вишестраначки политички систем, па тиме обезбедиле за себе подршку из света, Југославија се распала, на најгори начин, у серији грађанских ратова. Тај грозни распад, гангрена државе, десио се баш негде око године (1994) о којој говори ова Андрићева весела и оптимистичка, помало шаљива а помало и улизичка, СФ прича. Претпостављамо да је Андрић итекако видео и схватао, године 1948, назнаке великих политичких невоља у будућности Југославије, али, о томе се тада није смело ни говорити ни писати, свако такво „непријатељско деловање” било је одмах строго кажњавано.

Закључак

Комунистичка идеологија (наглашавамо, идеологија; пракса је нешто друго) била је оптимистичка, над-национална, и јако окренута замишљеној позитивној будућности, и стварању једног новог, реформисаног, утопијски бољег света правде и слободе за радне људе, на основу науке и просвете, и прогреса који је требало да се постигне свуда, на целој планети, дакле била је у том смислу изразито футурски и планетарно оријентисана (као што се каже у једном српском препеву химне „Интернационала”: „нек старом свету нема трага / свој беди сутра биће крај”) па је могуће да су ове три Андрићеве приче, свака на свој начин, биле одраз тог времена и те идеологије: једна од тих прича „Дедин дневник” је научнофантастична, дешава се (приближно) пола века у будућности; једна, „Електробих”, хвали послератни технолошки прогрес и само помиње да наратор види и понеку слику из будућности; а једна, „Сјеме из Калифорније”, даје сатирични упозоравајући осврт на претеране наде и неоснована очекивања о наглom и великом прогресу. Све три су књижевно скромне, па ипак, оне постоје.

Литература:

- Andrić 2012a: Ivo Andrić, *Sabrane pripovetke, drugo, dopunjeno izdanje*, priredila i pogovor dala Žaneta Đukić-Perišić. Beograd, Zavod za udžbenike, priča „Dedin dnevnik”, str. 351–353. [orig.] Андрић 2012a: Иво Андрић, *Сабране приповешке, друго, допуњено издање*, приредила и поговор дала Жанета Ђукић-Перишић. Београд, Завод за уџбенике, 2012, ISBN 978-86-17-17801-5, прича „Дедин дневник”, стр. 351–353.
- Andrić 2012b: isto; priča „Elektrobih” str. 302–303. [orig.] Андрић 2012b: исто; прича „Електробих” стр. 302–303.
- Andrić 2012c: isto; priča „Sjeme iz Kalifornije”, str. 370–372. [orig.] Андрић 2012c: исто; прича „Сјеме из Калифорније”, стр. 370–372.

- Đukić-Perišić 2012: Žaneta Đukić-Perišić, Jedan pogled na Andrićev pripovedački opus, majstor srpske pripovetke (pogovor), u: Ivo Andrić, *Sabrane pripovetke, drugo, dopunjeno izdanje*, priredila i pogovor dala Žaneta Đukić-Perišić. Beograd, Zavod za udžbenike, str. 649–657. [orig.] Ђукић-Перишић 2012: Жанета Ђукић-Перишић, Један поглед на Андрићев приповедачки опус, мајстор српске приповетке (поговор), у: Иво Андрић, *Сабране приповећке, друго, допунјено издање*, приредила и поговор дала Жанета Ђукић-Перишић. Београд, Завод за уџбенике, стр. 649–657.
- Đurić 2013: Dušan Đurić, priredio: Evo kako je Ivo Andrić video oslobađanje Beograda 1944. godine i ulazak Crvene armije, <<http://www.intermagazin.rs/evo-kako-je-ivo-andric-video-oslobadanje-beograda-1944-godine-i-ulazak-crvene-armije/>>, приступљено 01.11.2016. године.
- Internet, o ekspoziciji već poznatog: <<http://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/Main/AsYouKnow>>, приступљено 01.11.2016. године.
- Tropin 2016: Tijana Tropin, <<http://fantastika.in.rs/index.php/topic,44.15.html>>, приступљено 22.09.2016. године.
- Wikipedija: Beogradska operacija: <https://sh.wikipedia.org/wiki/Beogradska_operacija>, приступљено 01.11.2016. године.

Aleksandar B. Nedeljković

A LOOK AT THE ONLY SCIENCE FICTION STORY BY IVO ANDRIĆ

Summary

The Nobel Prize winning Serbian author, Ivo Andrić, famous for his brilliant writing about the historical past of the Balkans, wrote, in his life, only one science fiction story. It is titled “Grandfather’s Diary”, and was published in 1948, but shows Yugoslavia 46 years in the future, in the year 1994, as a prosperous and happy communist society, a utopia, based on science, education, progress, and freedom and justice for workers. Andrić was not politically naïve; but, he wrote this off-hand, light-hearted, optimistic (in the spirit of the so-called socialist realism), somewhat humorous little story. The young protagonist, who works in a scientific institute, finds, and reads with great respect, a diary in which his grandfather described the heroic fight to liberate Beograd (Belgrade) from Nazi troops on the 20th October 1944.

Andrić also wrote two other stories involving the future. But they are not science fiction. One is the story “The Seed from California”, which satirically, humorously, warns that the people of the Balkan region should not uncritically, unquestioningly expect marvelous results from new inventions from distant countries. The other is “Elektrobih”; it glorifies, with naïve propagandist enthusiasm, an electric advertising sign brightly shining in the night over a Bosnian city, as a symbol of progress.

Essentially, these three stories comprise a unity – three times Ivo Andrić looked towards the future. We think all three are of very modest literary value, but still, important.

Keywords: Ivo Andrić, the story “Grandfather’s Diary”, science fiction, utopia

*Примљен 25. новембра 2016. године
Прихваћен 4. марта 2017. године*